

V. KRONIKA

OGÓLNOPOLSKI ZJAZD KATEDR HISTORYCZNOPRAWNYCH W USTRONIU (17–20 IX 2000 R.)

W dniach od 17 do 20 września 2000 r. obradował w Ustroniu – pod hasłem „Przez tysiąclecia: państwo – prawo – jednostka” – Ogólnopolski Zjazd Katedr Historycznoprawnych. W Zjeździe, który zorganizowali historycy prawa ośrodka katowickiego przy pomocy finansowej Wydziału Prawa i Administracji UŚ, Komitetu Badań Naukowych oraz licznych sponsorów, uczestniczyło ponad 150 badaczy, przedstawiciele wszystkich pokoleń ze wszystkich ośrodków w kraju. Byli wśród nich nestorzy o światowej sławie, reprezentanci średniej generacji badaczy oraz badacze dopiero rozpoczynający karierę akademicką, w tym liczna grupa najmłodszych – doktorantów.

Zjazd otworzyli jego inicjator i organizator prof. dr hab. Adam Lityński oraz Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, prof. dr hab. Marian Mikołajczyk, poczem przemówienie powitalne wygłosił Rektor Uniwersytetu Śląskiego, prof. dr hab. Tadeusz Ślawek. Porządek obrad obejmował kilkadziesiąt referatów i komunikatów o szerokiej skali tematycznej, poruszających ważne problemy poszczególnych historycznoprawnych dyscyplin. Jest niekwestionowaną zasługą organizatorów, że potrafili nie tylko zapewnić wykonanie bogatego programu Zjazdu, w tym także odbycie posiedzenia Komitetu Redakcyjnego CPH, ale i sprawić, że obrady toczyły się w miłym i twórczym klimacie.

Porządek Zjazdu obejmował obrady plenarne oraz posiedzenia w sekcjach. Obradom plenarnym przewodniczyli profesorowie Juliusz Bardach, Stanisław Grodziski i Witold Wołodkiewicz, posiedzeniom czterech sekcji: profesorowie Michał Pietrzak, Katarzyna Sójka-Zielińska, Stanisław Płaza i Henryk Olszewski.

W pierwszym dniu obrad referaty wygłosili: prof. dr hab. Janusz Sondel (UJ) *Prawo rzymskie – źródłem inspiracji*, prof. dr hab. Katarzyna Sójka-Zielińska (UW): *Jednostka wobec państwa i prawa w myśli politycznej nowożytnej Europy*, prof. dr Jan Baszkiewicz (UW): *Filozoficzne i prawne dylematy Praw Człowieka*, prof. dr hab. Ewa Borkowska-Bagieńska (UAM): *Europejska kultura prawna w historii prawa*, prof. dr hab. Wacław Uruszczak (UJ): *Typologia ustrojów państwowych w polskiej nauce historycznoprawnej i historycznej*, prof. dr hab. Jerzy Małec (UJ): *Od Trybunału Koronnego do Sądu Najwyższego. Z dziejów wymiaru sprawiedliwości ostatniej instancji w Polsce*, prof. dr hab. Grzegorz Górski (KUL): *Państwo – prawo – kościół – jednostka na przełomie I i II tysiąclecia*, prof. dr hab. Michał Pietrzak (UW): *Wolność religijna jednostki w Polsce – tradycje i współczesność*, prof. dr hab. Tadeusz Maciejewski (UG), dr Andrzej Gaca (UMK): *Państwa i prawa Skandynawii na przestrzeni dziejów*. Po referatach odbyła się interesująca i długa dyskusja. Jej pierwszy nurt związany był z referatem prof. J. Sondla, którego przedmiotem było zagadnienie wpływu prawa rzymskiego na prawo nowożytne. Zwrócono uwagę na potrzebę zachowania szczególnej ostrożności przy transponowa-

niu wprost do prawa rzymskiego łacińskich terminów prawnych, pojawiających się w późniejszych źródłach (prof. Z. Rymaszewski). Podkreślony został także problem różnorodnego rozumienia na przestrzeni wieków samego pojęcia „prawo rzymskie” (prof. W. Wołodkiewicz). Duże zainteresowanie wśród uczestników konferencji wzbudziło wystąpienie prof. Katarzyny Sójki-Zielińskiej, która mówiła o pozycji jednostki wobec państwa i prawa w ujęciu historycznym. Pod dyskusję poddano m.in. pytanie o to, czy większą swobodę dawało jednostce państwo średniowieczne czy państwo nowożytne (prof. Z. Rymaszewski). Prof. Jan Baszkiewicz w swoim wystąpieniu wyszedł od postawienia pytań o rodowód historyczny i prawny współczesnych praw człowieka, o uzasadnienie ich uniwersalności i poszechności. Wobec niejednoznacznych definicji praw człowieka, albo po prostu często intuicyjnego rozumienia tego pojęcia wydaje się zadowalającym przyjęciem proponowanej przez referenta definicji. Stwierdza ona, że współczesne prawa człowieka to po prostu prawa indywidualne każdego człowieka interpretowane jako prawa obywatelskie. Dyskutanci, jeszcze podczas kulaarowych rozmów, zwracali również uwagę na praktyczne problemy związane z pojmowaniem praw człowieka, a w tym fakt ignorowania ich w państwach azjatyckich. Referat prof. E. Borkowskiej-Bagieńskiej zachęcił uczestników Zjazdu do ponownego przemyślenia kwestii „czym jest europejska kultura prawna?”. Wieloznaczność terminu „kultura” wymagała uporządkowania poglądów słuchaczy, a aktualne pytanie o tożsamość Europy zainspirowało do próby definicji pojęcia „europejskość” (prof. K. Sójka-Zielińska). Przedstawienie przez prof. W. Uruszczaka typologii ustrojów państwowych, proponowanych przez polskich badaczy, dało asumpt do dyskusji o kryteria periodyzacji. Wyrażono między innymi pogląd, że ewolucja ustrojów zmierza do tego, aby państwo postrzegane było jako jedyny wytwórca prawa (prof. M. Zmierczak). Kontrowersje wzbudził punkt referatu dotyczący określenia początków państwowości polskiej. Zwrócono uwagę na odmienności w kształtowaniu się organizmów państwowych na Zachodzie i na Wschodzie Europy, gdzie od razu powstały państwa narodowe (prof. J. Bardach). Uznano ostatecznie, wbrew podnoszonym wątpliwościom, iż można obronić tezę, zgodnie z którą państwo polskie powstało tysiąc lat temu, a nie później (prof. W. Uruszczak). Referat wygłoszony przez prof. J. Malca zainicjował dyskusję o wzajemnych relacjach między organami władzy sądowniczej a administracyjnej na przestrzeni dziejów. Pytano także o ewolucję organizacji Trybunału Konstytucyjnego oraz o kształt i funkcje instytucji wyposażonych w podobne kompetencje w innych państwach (prof. J. Ciągwa). Prof. Michał Pietrzak swoim wystąpieniem wywołał u większości słuchaczy wspomnienia wzajemnych stosunków między Kościołem katolickim oraz innymi związkami wyznaniowymi a państwem perelowskim. Oprócz tego dyskusji poddano także treść i zmiany Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 r., a w niej podwyższone wymogi formalne rejestracji związków wyznaniowych (prof. K. Krasowski).

Referat prof. T. Maciejewskiego i dra A. Gacy wywołał u słuchaczy przekonanie, iż tematyka historii państwa i prawa skandynawskiego wymaga dalszych, pogłębionych studiów. Referentów pytano o wcześniejsze próby opracowania tej tematyki (prof. J. Ciągwa).

W drugim dniu obrad referat wygłosił prof. dr hab. Stanisław Grodziski i prof. dr hab. Henryk Olszewski pt. *Środowiska historycznoprawne w Polsce w ostatniej dekadzie XX w.*

Przedstawione przez prof. S. Grodzkiego i prof. H. Olszewskiego, w oparciu o wcześniej przeprowadzone ankiety, dane na temat wyzwań, osiągnięć i trudności, jakie stoją przed środowiskiem historycznoprawnym w Polsce stały się pretekstem do interesującej dyskusji. Dokonując oceny minionych lat, podkreślano fakt powstania nowych ośrodków badawczych i struktur uczelnianych, w których obecna jest nauka historii państwa i prawa. Mówiono o powołaniu do życia Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (prof. M. Zabłocka), oraz poinformowano o planowanym utworzeniu Uniwersytetu w Rzeszowie (prof. J. Ciągwa). Zwrócono uwagę na wkład uczonych w nauczanie historii prawa w szkołach prywatnych, które nie zostały objęte ankietą oraz aktywność uczonych w różnorodnych stowarzyszeniach i organizacjach (prof. A. Ajnenkiel). Poddano krytyce brak obecności polskich badaczy historii prawa na międzynarodowych zjazdach i konferencjach (prof. J. Bardach). Wskazano także na potrzebę zacieśnienia współpracy z ośrodkami naukowymi istniejącymi w byłych krajach ZSRR (prof. A. Aj-

nenkiel). Wskazywano na duże zaangażowanie historyków w reformy prawa, jakie miały miejsce w Polsce w ciągu ostatnich lat. Prof. M. Pietrzak przedstawił zebrany wkład środowiska historyków prawa w tworzenie m.in. prezydenckiego projektu Konstytucji RP. Za ważny uznano postulat ściślejszej współpracy uczonych zajmujących się historią prawa i historią *sensu largo*. Ubolewano nad tym, że możliwości twórczej wymiany doświadczeń obu środowisk nie są w pełni wykorzystywane (prof. J. Bardach). Przedmiotem obrad objęta została także potrzeba badania dotychczas nie dość głęboko opracowanych obszarów wiedzy historycznoprawnej. Dyskutowano zwracali uwagę na zasadność analizy rozwoju ustroju Polski w okresie średniowiecza oraz kontynuację badań nad prawem kanonicznym. Zauważono również powstanie nowego przedmiotu wykładowego, jakim jest historia administracji. Rozważania na temat konieczności ciągłego rozwoju dydaktyki spłotyły się w dyskusji z problemem kształcenia młodych pracowników naukowych. Uznano, że nowy system studiów doktoranckich oraz niskie stypendia zmuszają młodych pracowników do podejmowania dodatkowej działalności zarobkowej, co wpływa na jakość prowadzonych przez doktorantów badań.

Dyskusja nad stanem badań i perspektywami dyscyplin historycznoprawnych uwieńczona została stwierdzeniem, iż zmiany ustrojowe nie doprowadziły do zachwiania środowiska uczonych, co zdaniem autorów referatu, uzasadnia postawę „ostrożnego optymizmu”.

W części popołudniowej miały miejsce obrady w sekcjach. Wygłoszono następujące referaty: Prof. dr hab. Marian Józef Ptak (UWr.): *Ustrój polityczny i prawo Księstwa Cieszyńskiego*; dr Jakub Skośmiał (UŁ): *Z problematyki władzy monarchszej w kronikach Wincentego zwanego Kadłubkiem*, mgr Leszek Cwikła (KUL): *Problemy: państwo-prawo-kościół-jednostka w ruskiej i rosyjskiej tradycji prawno ustrojowej*, mgr Maciej Chmieleński (UŁ): *Polityczna wizja społeczeństwa w poglądach Wilhelma von Humboldta*, dr Jerzy Kolarzowski (UW): *Kamienie miłowe europejskiego prawa traktatowego-to co polityczne i to co narodowe w historii*, mgr Jarosław Dudziński (UŚI): *Rada Zastępcza Tymczasowa- pierwszy rząd powstania kościuszkowskiego?* prof. dr hab. Władysław Cwik (UMCS-Filia w Rzeszowie): *Oswobodziciele wolności-dozorcy miast Królestwa Polskiego 1818-1821*; dr Wiesław Tekely (UMCS): *Stanowisko Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu Królestwa Polskiego w sprawie zniesienia granicy celnej pomiędzy Królestwem a Cesarstwem*; dr Andrzej Dziadzio (UJ): *Ochrona praw i wolności obywatelskich w austriackiej monarchii konstytucyjnej (1867-1914)*; mgr Maksymilian Stanulewicz (UAM): *Polskie państwo podziemne w latach 1863-1864- kontrowersje i spór o pojęcie*; dr Grzegorz Smyk (UMCS); dr Arkadiusz Bereza (UMCS): *Stanowisko prawne urzędników administracyjnych i sądowych w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*; dr Dariusz Szpopper (UG): *Polityczne aspekty działalności ministra sprawiedliwości Aleksandra Meyszowicza w latach 1926-1928*; dr Mirosław Sadowski (UWr): *Koncepcja państwa w encyklikach papieża Leona XIII*, mgr Tomasz Scheffler (UWr): *Projekty reform ustrojowych w myśli politycznej niemieckiej, prawicowej opozycji antyhitlerowskiej*; dr Maciej Marszał (UWr.): *Niemcy i narodowy socjalizm w myśli Jerzego Drobniaka (1926-1939)*; prof. dr hab. Witold Wołodkiewicz (UW): dr Jerzy Krzynówek (UW): *Mos Italicus- Mos Gallicus iura docendi*; dr Franciszek Longchamps de Bérier (UW): *Rzymskie prawo prywatne o nadużyciu prawa – przykłady*; dr Krzysztof Amiałańczyk (UMCS): *Przesłanki odpowiedzialności karnej w prawodawstwie cesarza Hadriana*, dr hab. Kazimierz Baran (UJ): *Obrona konieczna i stan wyższej konieczności w angielskim prawie karnym*; dr Ireneusz Jakubowski (UŁ): *Romanistyczne akcenty w dziełach Tadeusza Czackiego w związku z 200-leciem ukazania się I tomu „O litewskich i polskich prawach...”*; dr Wojciech Organiściak (UŚI): *Kodeksy wojskowe roku 1775 w Polsce*; mgr Wojciech Szafranski (UAM): *Kodeks Stanisława Augusta- stan badań*; dr Zdzisław Zakrzycki (UJ): *Zarys instytucji separacji małżeńskiej na ziemiach polskich od 1815 do 2000 r.*; mgr Anna Zarzycka (UJ): *Koncepcje własności podzielonej w Królestwie Polskim w latach 1815-1830*; prof. dr hab. Wojciech Witkowski (UMCS): *Aleksander This i Jan Kanty Wołowski- wybitni prawnicy Królestwa Polskiego*; dr Andrzej Wrzeszcz (UMCS): *Sąd Specjalny w Radomiu 1939-1945. Sądownictwo okupacyjne państwa totalitarnego*; dr Grzegorz Zamojski (UMCS- Filia w Rzeszowie): *Prawne podstawy funkcjonowania komunalnych kas oszczędności na ziemiach pol-*

skich w okresie zaborów; dr Jan Basta (UMCS- Filia w Rzeszowie): *Prawne podstawy funkcjonowania komunalnych kas oszczędności w okresie II Rzeczypospolitej*; dr Dorota Malec (UJ): *Pojęcie interesu publicznego w polskiej ustawie o ochronie przyrody z 10.III.1934 r.*; mgr Marek Tkaczuk (USzcz.): *Powstanie Oddziału Prokuraturii Generalnej w Poznaniu*, mgr Małgorzata Materniak-Pawłowska (UAM): *Struktura sądów powszechnych w pierwszym dziesięcioleciu II Rzeczypospolitej*; dr Józef Koredczuk (UWr.): *Ewolucja praw stron w polskim procesie karnym okresu międzywojennego*; mgr Jolanta Bazan (UJ): *Z historii policji w federalistycznych krajach Europy Zachodniej*; dr Piotr Fiedorczyk (UwB): *System kar stosowanych przez Komisję Specjalną do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym*.

Referaty i komunikaty sekcyjne z natury rzeczy, posiadające różny ciężar gatunkowy, wywołały interesującą wymianę poglądów.

Zjazd w Ustroniu był imprezą udaną, świetnie zorganizowaną i sprawnie przeprowadzoną. Dzięki trafnie dobranym tematom, wywołującym dyskusję, a także dzięki spotkaniom towarzyskim, świetnie uzupełniającym część merytoryczną obrad, przyczynił się on do zintegrowania środowiska, pozwolił lepiej poznać najmłodszych uczestników, z reguły debiutujących w Zjazdach. Naukowy dorobek Zjazdu ukaże się w formie odrębnej publikacji. Część tekstów, wygłoszonych na Zjeździe, zamieszczono w niniejszym tomie „Czasopisma Prawno-Historycznego”. Następny Ogólnopolski Zjazd Katedr Historycznoprawnych odbędzie się w Białymstoku w roku 2002.

Róża Dembska, Ewaryst Kowalczyk (Poznań)

JUBILEUSZ PROFESORA LUDWIKA ŁYSIAKA

W dniu 26 maja 2000 r. w sali im. M. Bobrzyńskiego Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie odbył się Jubileusz 45 – lecia pracy naukowej wybitnego krakowskiego historyka prawa, prof. dra hab. Ludwika Łysiaka, połączony z wręczeniem Jubilatowi Księgi Pamiątkowej opublikowanej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego jako tom V „Studiów z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” (red. J. Matuszewski, W. Uruszczak, Łódź-Kraków 2000, ss. 237).

Uroczystość stała się okazją do spotkania liczego grona polskich historyków prawa i historyków, reprezentujących najważniejsze ośrodki akademickie oraz gości, wśród których nie brakło przedstawicieli różnych dyscyplin nauk prawnych.

Uroczystość otworzył Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UJ, prof. dr hab. Jerzy Stelmach, zwracając uwagę na osiągnięcia naukowe i zasługi Jubilata dla Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Następnie głos zabrał JM Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. dr hab. Franciszek Ziejka. Wyrzucił on zadowolenie, że może uczestniczyć w uroczystym przekazaniu profesorowi L. Łysiakowi dedykowanej Mu Księgi Pamiątkowej. Rektor wskazał na drogę życiową Profesora jako wyjątkowy przykład sukcesu zawodowego, którego osiągnięcie Jubilat zawdzięcza pracy, uporowi i sile charakteru.

Po wystąpieniu Rektora UJ laudację wygłosił prof. dr hab. Wacław Uruszczak z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Poniżej jej tekst *in extenso*:

* * *

Zgromadziliśmy się dzisiaj w Collegium Maius w sali im. Michała Bobrzyńskiego, aby wyrazić nasze uznanie dla dokonań prof. dra hab. Ludwika Łysiaka, profesora historii prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim. Dobięga bowiem prawie 50 lat od chwili, kiedy prof. Łysiak zapoczątkował w Uniwersytecie Jagiellońskim swoją drogę naukową.

Niech mi będzie jednak wolno przypomnieć, że patron tej sali – Michał Bobrzyński, był również historykiem prawa. Z tym wybitnym uczonym łączy Profesora Łysiaka szczególna więź,

jaką jest kontynuacja działalności i rozwój dokonań wielkiego poprzednika, co najmniej na dwóch wielkich polach badawczych w zakresie dziejów prawa niemieckiego w Polsce oraz w dziedzinie edycji źródeł historycznoprawnych. Obu uczonych wiąże też wspólne zrozumienie dla wartości poznawczej badań archiwalnych, jaką nabywa się tylko dzięki bezpośredniej pracy w Archiwum.

Prof. Łysiak jest wychowankiem Uniwersytetu Jagiellońskiego. Należy do pokolenia, które po przerwie spowodowanej wojną i okupacją podjęło studia na Wydziale Prawa w pamiętnym roku 1945. Był to Wydział, w którym kontynuowano tradycje międzywojenne, w którym kadre stanowili profesorowie pracujący w nim przed wojną, a nawet jeszcze przed rokiem 1914.

Po ukończeniu studiów prawniczych w 1949 r. profesor Łysiak rozpoczął pracę w Uniwersytecie Jagiellońskim w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego, kierowanej przez Adama Vetulaniego. Równolegle podjął on pracę w Archiwum Państwowym w Krakowie. Dla historyka prawa czas bezpośredniej pracy w Archiwum Państwowym stwarza sposobność do budowy warsztatu naukowego. Wspomniany Michał Bobrzyński, a za nim Stanisław Kutrzeba, byli także archiwistami. W przypadku Ludwika Łysiaka praca w Archiwum Państwowym stała się okazją do przygotowania pierwszych prac badawczych o *Registraturze Sądu Krajowego Karnego w Krakowie i jej brakowaniu*, Archeion 1954, t. XXII, s. 156-195, o *Sądzie szlacheckim w Tarnowie 1787 – 1855. Studium archiwalne z dziejów kancelarii i registratur sądowych w Galicji*, Archeion 1955, t. XXIV, s. 305 – 328, o *Aktach sądowych XIX i XX wieku*, Archeion 1956, t. XXV, s. 64-84. Bez wątpienia za osiągnięcie naukowe należy uznać też prace Ludwika Łysiaka powstałe we współpracy z Anną Ptaśnikową i Heleną Zajacową o *Archiwum Naczelnyh Komitetu Narodowego (1914/1920)*, Studia Źródłoznawcze 1958, t. III, s. 139-152. Dzięki nim, badaczom uprzystępniony został zasób źródeł archiwalnych tego ważnego w dziejach walki o odrodzenie Państwa Polskiego ciała niepodległościowego.

Współpracując z Adamem Vetulanim, Ludwik Łysiak podjął prace nad prawem wiejskim w dawnej Polsce. Współpraca ta polegała w pierwszej kolejności na przygotowaniu do publikacji pomników prawa dawnej wsi w postaci ksiąg sądowych wiejskich. Znaczenie badawcze tych ksiąg zostało dostrzeżone i uznane w nauce historyczno-prawnej już w XIX w. Badaczem i wydawcą ksiąg sądowych wiejskich był w szczególności Bolesław Ulanowski, profesor prawa kościelnego oraz historii prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1888 – 1919, sekretarz AU. Do jego osiągnięć w tej dziedzinie nawiązał po II-iej wojnie światowej Adam Vetulani, któremu we współpracy z Instytutem Nauk Prawnych a następnie Instytutem Historii PAN udało się odtworzyć serię wydawniczą: „Starodawne Prawa Polskiego Pomniki” – Dział II „Prawo wiejskie”.

Ludwik Łysiak należał do ścisłego grona współpracowników Adama Vetulaniego, od którego uczył się metody wydawniczej i którą następnie znakomicie rozwinął. Z czynnym udziałem Ludwika Łysiaka powstał szereg wydawnictw ksiąg sądowych, opracowanych edytorsko przez Adama Vetulaniego. Z kolei samodzielnie Ludwik Łysiak przygotował do druku: *Księgę sądową kresu klimkowskiego. 1600-1762*, Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, red. A. Vetulani, Seria 2: *Pomniki Prawa Polskiego*, Dział II: *Prawo Wiejskie*, t. IV, Wyd. PAN, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, Wrocław-Kraków-Warszawa 1965, 8° ss. 440; *Księgę sądową wsi Wary. 1449-1623*, Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, red. A. Vetulani, Seria 2: *Pomniki Prawa Polskiego*, Dział II: *Prawo Wiejskie*, t. VIII, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1971, ss. 129; oraz wspólnie z M. Karasiem *Księgę sądową państwa żywieckiego. 1681-1773*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 490, Prace Językoznawcze, z. 57, PWN Warszawa-Kraków 1978, ss. 224.

Współpraca z Adamem Vetulanim nad wydaniem ksiąg sądowych wiejskich pozwoliła na dalszą rozbudowę warsztatu naukowego Ludwika Łysiaka. Okazję do tego stanowiła podjęta przez niego praca doktorska na temat *Własność sołtysia w Małopolsce do końca XVI w.* Jej obrona miała miejsce na forum Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniu 30 czerwca 1961 r. Promotorem był oczywiście Adam Vetulani, a recenzentami profesorowie: Wojciech

Hejnosz, Michał Patkaniowski i Stanisław Roman. W swych opiniach podkreślali zwłaszcza bogactwo wykorzystanego w niej materiału źródłowego – kilkadziesiąt wydawnictw źródłowych oraz prawie dwieście rękopisów ksiąg sądowych wiejskich, często niezwykle obszernych. Uznanie recenzentów zdobyła też samodzielność poczynionych ustaleń. Wyniki badawcze dysertacji doktorskiej Ludwika Łysiaka zostały udostępnione nauce dzięki jej publikacji drukiem pt. *Własność soltysia (wójtowska) w Małopolsce do końca XVI w.*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 94, Prace Prawnicze, z. 15, Kraków 1964, ss. 191.

Wieloletnie badania, jakie Ludwik Łysiak prowadził nad prawem wiejskim w dawnej Polsce, a zwłaszcza nad zapiskami sądowymi i innymi dokumentami praktyki sądowej, zaowocowały powstaniem jego rozprawy habilitacyjnej pt. *Sądownictwo królewskie w sprawach chłopskich do połowy XVI wieku*. Praca ta w wersji skróconej została ogłoszona w *Czasopiśmie Prawno-Historycznym* 1965, t. XVII, z. 2, s. 11-69.

Nawrotny charakter tej pracy i jej znaczenie poznawcze osiągniętych przez niego rezultatów badawczych docenili wszyscy recenzenci, którymi byli profesorowie: Juliusz Bardach, Michał Patkaniowski, Józef Matuszewski i Adam Vetulani. Pozytywna ocena tej pracy oraz dorobek naukowy, pomyślnie złożone kolokwium habilitacyjne dały podstawy do nadania Ludwikowi Łysiakowi uchwałą Rady Wydziału Prawa UJ z 21 czerwca 1966 r. stopnia naukowego docenta nauk prawnych w zakresie historii państwa i prawa polskiego¹.

Niemniej doniosłe osiągnięcia notuje Ludwik Łysiak w dziedzinie średniowiecznego polskiego prawa ziemskiego. Do pracy na tym polu badawczym przystąpił on pod niewątpliwym wpływem swego mistrza Adama Vetulaniego oraz wspomnianego już Stanisława Romana. Osiągnięciem naukowym Ludwika Łysiaka z tej dziedziny jest przede wszystkim wspólnie ze Stanisławem Romanem wydawnictwo źródłowe pt. *Polskie statuty ziemskie w redakcji najstarszych druków (Syntagmata)*, ogłoszone drukiem w 1958 r. w serii: Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, red. A. Vetulani, Seria 2: *Pomniki Prawa Polskiego*, Dział I: *Prawo Ziemskie*, t. II, Wyd. PAN, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Instytut Nauk Prawnych, Wrocław-Kraków 1958, ss. 235. Zawiera ono krytyczny przedruk najstarszego drukowanego zbioru statutów ziemskich, tzw. Syntagmatów z 1487 r., uzupełniony o pewne dodatki, a to pominięte w Syntagmatach artykuły Statutów Kazimierza Wielkiego oraz sumariusz ustaw ziemskich ze Statutu Łaskiego z 1506 r. Samodzielnym dziełem Ludwika Łysiaka jest obszerny indeks do wydawnictwa. Krytyka naukowa przyjęła to wydawnictwo zyczliwie. Jest ono bardzo użyteczne dla badań nad średniowiecznym prawem polskim.

Doświadczona zdobycie przy wydawaniu „Syntagmatów” wykorzystał Ludwik Łysiak w przygotowaniu edycji krytycznej Statutu wielkopolskiego Kazimierza Wielkiego. swym drugim wybitnym osiągnięciem na polu edycji źródeł średniowiecznego polskiego *ius terrestre*. Plan krytycznego wydania statutu wielkopolskiego ogłosił w 1951 r. Adam Vetulani. Z jego inicjatywy zostały podjęte prace przygotowawcze, w których uczestniczyli także Wojciech Bartel, Stanisław Roman i Ludwik Łysiak. Zostały one jednak przerwane. Ludwik Łysiak podjął je na nowo w 1976 r.; w rezultacie powstał tom pt. *Statuty Kazimierza Wielkiego, cz. II Statuty wielkopolskie*, wydany w 1982 r. przez zasłużone dla nauki Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk². Dzięki temu wydawnictwu dopełnione zostało dzieło rozpoczęte przez Oswalda Balzera w postaci jego wydania Statutu małopolskiego.

Krytyka naukowa przyjęła wydawnictwo profesora Łysiaka entuzjastycznie. Prof. Bogdan Lesiński z Uniwersytetu Poznańskiego napisał w swej recenzji ogłoszonej na łamach „Czasopisma Prawno-Historycznego”, że „zasługuje ono na najwyższe uznanie”. Zamieszczony w edycji tekst Statutu recenzent uznał za „bezbłędny od strony edytorskiej”; a „mówczą i iście benedyktyńską pracę” za godną najwyższego podziwu.

¹ S. Grodziski, Habilitacja dra Ludwika Łysiaka, w: *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1967, t. XIX, z. 1, s. 228-229.

² *Statuty Kazimierza Wielkiego, cz. II: Statuty Wielkopolskie*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, *Studia nad Historią Prawa Polskiego*, PWN, Warszawa-Poznań 1982, 8°, t. XXII, cz. 1, ss. XVI+131, nłb. 1.

Poza wymienionymi pracami edytorskimi w dorobku Jubilata figurują także prace konstrukcyjne. Wyróżniają się tutaj zwłaszcza rozprawa *O społecznym składzie sejmików ziemskich* (1971)³ oraz *Statuty Kazimierza Wielkiego w małopolskiej praktyce sądowej XV wieku* (1976)⁴. W pierwszej Autor ustalił, że rola jaką od XVII w. pełniła w sejmikach ziemskich szlachta nieposiadająca (tzw. golota) sprowadzała się do obecności bez prawa wotowania. Podjęte w XVIII w. reformy sejmikowe nawiązywały do rozwiązań przyjętych wcześniej w praktyce. Z lektury drugiej dowiadujemy się, że w sądach znajomość przepisów ustawy kazimierzowskiej była znikomą. Potwierdzało to tezę o przywiązaniu społeczeństwa średniowiecznego do prawa zwyczajowego i oporze względem monarszego prawa stanowionego.

Szczególnie wyróżnione miejsce w dorobku Ludwika Łysiaka zajmują prace nad organizacją sądownictwa miejskiego oraz prawem miejskim (niemieckim) w średniowieczu i nowożytnym Królestwie Polskim. Ich lista jest pokazna. Figurują na niej pozycje najwyższego naukowego lotu, zapewniające Profesorowi Łysiakowi uznanie środowisk badawczych w skali światowej. W pierwszym rzędzie chodzi tutaj o jego studium o „Sądzie najwyższym prawa niemieckiego na zamku krakowskim” (*Judicium supremum iuris Theutonici castri Cracoviensis*)⁵ poświęcone organizacji, działalności oraz miejscu jakie zajmował w strukturze organów wymiaru sprawiedliwości w dawnej Polsce. Z kolei wielkim osiągnięciem Profesora Łysiaka jest dwutomowe wydawnictwo orzeczeń (dekretów) wymienionego sądu, przygotowane do druku wspólnie z prof. Karin Nehlsen von Stryk z Uniwersytetu w Kolonii⁶. Te obszernie dzieła liczące w sumie 1295 stron druku stanowią wielkie, prawdziwie pomnikowe osiągnięcie polskiej nauki historyczno-prawnej ostatniego półwiecza. O wspomnianej monografii krakowskiej magistratury nieskory do łatwych pochwał prof. Józef Matuszewski napisał: „to rzecz wręcz doskonała – wejdzie ona do klasyki historycznej”⁷. Wybitny znawca średniowiecza prof. Jerzy Wyrozumski podkreślił, że w zdecydowanie przeważającej części książka ta stanowi „naukowe *novum*, zarówno w warstwie analitycznej, osadzonej po raz pierwszy na pełnym nie badanym dotąd całościowo materiale źródłowym, jak też w zakresie uogólnień, które pozwoliły skorygować szereg obiektywnych opinii i mają bardzo duży naukowy walor”⁸.

Niewątpliwie dzieje prawa niemieckiego w Polsce stanowią jeden z wielu dowodów istnienia odwiecznych związków kulturowych naszego kraju z Zachodem Europy. Pokazują, że związki te nie polegały na naśladownictwie, ale stanowiły przykład twórczej adaptacji obcych wzo-

³ *O społecznym składzie sejmików ziemskich* [w:] *Księga Pamiątkowa ku czci Konstantego Grzybowskiego*, red. J. Lewandowska, Wyd. Literackie, Kraków 1971, s. 107-122.

⁴ *Statuty Kazimierza Wielkiego w małopolskiej praktyce sądowej XV wieku*, *Studia Historyczne* 1976, t. XIX, z. 1 (72), s. 25-39.

⁵ *Ius supremum Magdeburgense castri Cracoviensis 1356-1794: Organisation, Tätigkeit und Stellung des Krakauer Oberhofs in der Rechtssprechung, Altpolens*, [w:] *Ius Commune*, Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Europäische Rechtsgeschichte, Sonderhefte Bd. 49: Studien zur Europäischen Rechtsgeschichte, V. Klostermann, Frankfurt am Main 1990, ss. VIII + 185, tabl.

⁶ *Decreta iuris supremi Magdeburgensis castri Cracoviensis. Die Rechtssprüche des Oberhofs des deutschen Rechts auf der Burg zu Krakau 1456-1481*, [w:] *Ius Commune*, Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Europäische Rechtsgeschichte, Sonderhefte, Bd. 68: Studien zur Europäischen Rechtsgeschichte, V. Klostermann, Frankfurt am Main 1995, ss. XXIX + 598. Także *Decreta iuris supremi Magdeburgensis Castri Cracoviensis. Die Rechtssprüche des Oberhofs des deutschen Rechts auf der Burg zu Krakau*, Bd. 2: 1481-1511, [w:] *Ius Commune*, Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Europäische Rechtsgeschichte Frankfurt am Main, Studien zur Europäischen Rechtsgeschichte, Sonderhefte Bd. 104, V. Klostermann Frankfurt am Main 1997, ss. XIV + 472, 1 k. złoż.

⁷ J. Matuszewski, *Ius Teutonicum – ius ignotum*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1992, t. XLIV, z. 1-2, s. 169.

⁸ J. Wyrozumski, *O Sądzie Najwyższym Prawa Niemieckiego na Zamku Krakowskim*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1992, t. XLIV, z. 1-2, s. 176.

rów prawnych do potrzeb miejscowych. Dzieła o krakowskim Sądzie Najwyższym Prawa Niemieckiego są także znakomitym przykładem owocnej współpracy między nauką polską i niemiecką. Ukazały się one w serii wydawnictw naukowych zasłużonego Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte we Frankfurcie nad Menem, z którym profesor Łysiak od wielu lat utrzymuje bliskie kontakty naukowe. Dla pełności obrazu warto dodać, że za swoje dzieła o *Ius Supremum* Profesor Łysiak został wyróżniony prestiżową Nagrodą Prezesa Rady Ministrów R.P. w 1998 r.

W latach siedemdziesiątych Profesor Łysiak zwrócił swoje zainteresowania naukowe ku historii administracji i myśli administracyjnej. Należał do grona pionierów tego kierunku badawczego w Polsce. Był orędownikiem rozwoju uniwersyteckiej dydaktyki w tym zakresie. Z jego inicjatywy powstał najpierw Zakład (1981), a następnie Katedra Historii Administracji i Myśli Administracyjnej na Wydziale Prawa UJ, której był długoletnim kierownikiem.

Mocną stroną nagromadzonego w przeciągu 50 lat pracy dorobku Ludwika Łysiaka jest jego trwałość, jaką gwarantuje dobre opanowanie warsztatu i metody naukowej. Jego edycje źródeł prawa oraz prace konstrukcyjne oparte są na mocnych podstawach. Stanowią one znakomitą kontynuację krakowskiej szkoły historyczno-prawnej. W szkole tej nie było w przeszłości, nie powinno być i teraz tolerancji dla dyletantyzmu, efekciarstwa, bylejałości.

W naszej Uczelni sprawował funkcje prodziekana Wydziału Prawa i Administracji od 1 X 1972 do 31 VIII 1975 r. był też wieloletnim wicedyrektorem (1970-1981), a następnie dyrektorem Instytutu Historyczno-Prawnego (1981-1989). Jako dyrektor przyczynił się istotnie do rozwoju współpracy międzynarodowej krakowskiej historii prawa z licznymi ośrodkami historyczno-prawnymi w Europie i Ameryce Północnej. Należy zważyć, że współpraca ta dotyczyła nie tylko dziedzin tradycyjnie międzynarodowych, jak prawo rzymskie czy powszechna historia prawa, ale objęła także – co zasługuje na szczególne podkreślenie – historię państwa i prawa polskiego oraz historię administracji i myśli administracyjnej. Jego własna działalność naukowa może uchodzić za przykład kooperacji z zagranicą w dziedzinie historii prawa. Naukowa biografia Ludwika Łysiaka pokazuje, jak wiele może osiągnąć historyk prawa polskiego dzięki kontaktom z uczonymi i ośrodkami nauki w innych krajach.

Dla każdego nauczyciela akademickiego dorobek dydaktyczny stanowi pozycję najmniej wymiarną. Jak mierzyć dokonania, czy osiągnięcia z tego zakresu? Można z całą pewnością stwierdzić, że profesor Łysiak niezwykle sumiennie spełniał swoje obowiązki w tym zakresie, jako prowadzący ćwiczenia, wykładowca, opiekun prac dyplomowych, magisterskich i doktorskich w dziedzinach historii państwa i prawa polskiego oraz historii administracji i myśli administracyjnej. Mówiący te słowa pamięta dobrze ćwiczenia z historii państwa i prawa polskiego prowadzone przez dra Ludwika Łysiaka w roku akademickim 1964/1965. Zachował je w pamięci jako przyjacielskie spotkania dojrzałego kolegi imponującego wiedzą i doświadczeniem z grupą poszukujących wiedzy studentów.

W czasie swej pracy w UJ prof. Łysiak nie przerwał swoich związków ze środowiskiem polskich archiwistów. Do 1996 r. przez prawie 10 lat był zatrudniony w Zakładzie Naukowym Archiwistyki Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Między innymi współdziałał przy opracowywaniu programu mikrofilmowania poloników z XVIII i XIX w. przechowywanych we Lwowie. Opiniował prace nad nową ustawą archiwalną.

W 1998 r. upłynęło czterdzieści pięć lat od pierwszej naukowej publikacji Profesora Łysiaka, w 1999 r. 50 lat od jego zatrudnienia w UJ. Rocznie te są znakomitą okazją do wyrażenia Mu wielkiego uznania dla Jego osiągnięć na polu historii prawa oraz złożenia serdecznych życzeń zdrowia i wielu sukcesów. *Ad multos annos* Panie Profesorze.

* * *

Księgę Pamiątkową Jubilatowi wręczyli jej redaktorzy, prof. dr hab. Jacek Matuszewski z Uniwersytetu Łódzkiego i prof. dr hab. Wacław Uruszczak z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Następnie głos zabrał prof. dr hab. Jacek Matuszewski, który w swoim wystąpieniu zaprezentował periodyk łódzkiego ośrodka naukowego z serii wydawniczej *Studia z Dziejów Państwa*

i Prawa Polskiego opublikowanych przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Profesor J. Matuszewski podkreślił rolę periodyków w środowisku historyczno-prawnym, jako czynnika scalającego to środowisko, jako forum prezentacji poglądów, stanu badań i osiągnięć nauki ośrodków akademickich. Jako szczególny przykład takiego forum i zarazem współpracy z Uniwersytetem Jagiellońskim podał Księgę Pamiątkową, będącą wycinkiem szerszej serii wydawniczej, nawiązującą do tradycji i rodzącą nadzieje na przyszłość. Następnie krótko scharakteryzował opublikowane artykuły zamieszczone w Księdze Pamiątkowej – tomie V, Studiów.

Po wręczeniu Księgi Pamiątkowej dr Izabela Lewandowska-Malec i dr Zdzisław Zarzycki, asystenci z Uniwersytetu Jagiellońskiego odczytali telegramy i listy gratulacyjne nadane Jubilatowi zarówno z kraju jak i z zagranicy. Jubilat przyjął także życzenia od wszystkich osób, przybyłych na uroczystość.

Część oficjalną uroczystości Jubileuszu zakończył wygłoszony przez prof. dr hab. Zygryda Rymaszewskiego z Uniwersytetu Łódzkiego referat pt. *Król Jegomość – sacra regia maiestas w dawnej Polsce*. Przedmiotem referatu prof. Rymaszewskiego była rola króla w funkcjonowaniu struktury sądownictwa w I Rzeczypospolitej. Referent przedstawił judykacyjną rolę króla w relacjach z trzema stanami: król – a miasta, król – a stan duchowny i król – a szlachta.

Przykład szczególnego stosunku króla do stanu mieszczańskiego prezentowały relacje łączące króla z mieszczanami Gdańska, którego mieszkańcy w okresie państwa demokracji szlacheckiej odgrywali szczególną rolę w Rzeczypospolitej. Gdańszczanie z uwagi na swoją zamożność, nie uznawali żadnej władzy nad sobą prócz polskiego Króla Jegomości. W Gdańsku król uważany był za *viva lex*. Analogiczną powagą darzyli króla mieszczenie innych mniejszych miasteczek Rzeczypospolitej. Z czasem asesoria stała się organem sądowym, który przejął rolę judykacyjną króla.

Wbrew dominującym poglądom król polski zachował uprawnienia w zakresie polityki orzeczniczej i kreacyjnej. Król polski przecież ingerował w wyroki sądowe za pomocą listów, w których występował jako obrońca wdów, sierot i uciśnionych. To władca ewokował każdą sprawę; on sam lub wspólnie z biskupem rozstrzygał skomplikowane zagadnienia prawne. Ponadto sprawy z miast królewskich trafiały nawet do asesorii koronnej, czy nawet do sądu relacyjnego.

Profesor Z. Rymaszewski wskazał na brak całościowego opracowania monograficznego traktującego o władzy króla w dawnej Polsce. Poglądy naukowe traktujące o władzy królewskiej w Polsce były ujęte w dogmaty XIX wieczne i obecnie się już zdezaktualizowały. Władzy królewskiej w dawnej Rzeczypospolitej nie postrzega się wyłącznie w kategoriach słabości, ale też i nie potęgi. Ponadto lista królewskich obowiązków była znaczna. Referent zwrócił uwagę na szlachetność krwi władcy, którego znaczenia i roli my współcześni nie jesteśmy sobie wyobrazić ani zrozumieć. Stąd też król często korzystał ze swego prawa i wysłuchiwał strony, by lepiej poznać problemy kraju. Kiedy król podróżował, ciągnęły za nim tłumy prosiących u Najjaśniejszego Pana o posłuchanie i załatwienie wielu osobistych, często partykularnych spraw. Petenci nierzadko zabiegali o przychylnie słowo wpływowych dworzan, znaczących osobistości w otoczeniu władcy lub u samego kanclerza, by zaanonsować ich i wstawił się za nimi u króla. Oczywiście nie za darmo. Dlatego nie małą rolę odgrywało również otoczenie królewskie. Profesor Rymaszewski postawił szereg pytań, m.in. o to, kto zajmował się przygotowaniem króla do sprawowania władzy? Nie wiemy też jaką rolę odgrywały osoby, które miały za zadanie króla nauczyć i przygotować do sprawowania władzy. Kto miał mu podpowiadać, jak odróżniać kierowane pod jego adresem szczerze pochwały, od zwykłych pochlebstw?

Charakterystykę sylwetki naukowej Profesora Ludwika Łysiaka pióra prof. dra hab. Wacława Uruszczaka, a także wykaz opublikowanych przezeń prac naukowych zawiera Księga Pamiątkowa.

WYSOKIE WYRÓŻNIENIE DLA PROFESORA WIESŁAWA LITEWSKIEGO

Za wybitne osiągnięcia naukowe, w szczególności za książkę pt. *Der römisch-kanonische Zivilprozeß nach den älteren Ordines iudicarii*, 2 Bde, Kraków 1999, Profesor Wiesław Litewski został wyróżniony – jako jedyny przedstawiciel nauk humanistycznych – nagrodą Prezesa Rady Ministrów za rok 2000.

Janusz Sondel (Kraków)

X CONVEGNO INTERNAZIONALE DI DIRITTO ROMANO W COPANELLO 3-10 VI 2000 R.

W dniach od 3 do 7 czerwca 2000 r. odbyło się dziesiąte *Convegno Internazionale di Diritto Romano – Copanello*, organizowane przez *Università di Magna Grecia* w Catanzaro.

Spotkania w Copanello (miejscowość nad morzem Jońskim w Kalabrii), organizowane co dwa lata, poczynając od roku 1982, przez *Centro Romanistico Internazionale Copanello* stały się jednym z ważniejszych wydarzeń w zakresie nauki prawa rzymskiego, i to nie tylko we Włoszech. Ideą twórców *Copanello* – profesorów Sandro Corbino, z Uniwersytetu w Catanii, oraz Antonino Metro, z Uniwersytetu w Messynie – było stworzenie przy powstającym *Università di Magna Grecia*, w Catanzaro, ośrodka badań nad prawem rzymskim, skupiającego nie tylko romanistów włoskich. Jednym z przejawów działalności *Centro Copanello* jest organizowanie, co dwa lata, spotkań poświęconych historii ustroju i prawa rzymskiego. Przedmiotem pierwszych dziewięciu spotkań były omawiane chronologicznie zagadnienia ustrojowe i prawne poczynając od początków rzymskiej republiki, aż do początków pryncypatu.

Dotychczasowe spotkania miały następującą tematykę:

Pierwsze (w roku 1982) – *Władza, czynności, skargi w praktyce Rzymu archaicznego*¹; drugie (w roku 1984) – *Spółczesność i prawo w epoce XII tablic*²; trzecie (w roku 1986) – *Rzym pomiędzy oligarchią i demokracją. Klasy społeczne i tworzenie prawa w okresie średniej republiki*³; czwarte (w roku 1988) – *Contractus i pactum. Typowość i swoboda kontraktowa w praktyce późnej republiki*⁴; piąte (w roku 1990): – *Czyn niedozwolony i kara prywatna w Rzymie republikańskim*⁵; szóste (w roku 1992): – *Obrona wolności – gwarancje i systemy proce-*

¹ Zob. *Poteri, negotia, actiones nella esperienza romana arcaica. Atti del convegno di diritto romano. Copanello, 12-15 maggio 1982*. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (1), Napoli 1984, stron 311.

² Zob. *Società e diritto nell'epoca decemvirale. Atti del convegno di diritto romano. Copanello, 3-7 giugno 1984*. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (6), Napoli 1988, stron 343.

³ Zob. *Roma tra oligarchia e democrazia. Classi sociali e formazione del diritto in epoca medio repubblicana. Atti del convegno di diritto romano. Copanello, 28-31 maggio 1986*. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (7), Napoli 1989, stron 281.

⁴ Zob. *Contractus e pactum. Tipicità e libertà contrattuale nell'esperienza tardo repubblicana. Atti del convegno di diritto romano e della presentazione della nuova riproduzione della „littera Florentina”. Copanello, 1-4 giugno 1988*. A cura di F. Milazzo. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (13), Napoli 1989.

⁵ Zob. *Illecito e pena privata in età repubblicana. Atti del convegno di diritto romano. Copanello, 4-7 giugno 1990*. A cura di F. Milazzo. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (20), Napoli 1992, stron 377. Sprawozdanie zob.: «Index» 19 (1991), s. 653 nn; 20 (1992), s. 671 nn.

sowe w praktyce Rzymu republikańskiego⁶; siódme (w roku 1994): – *Res publica i princeps. Zmiany polityczne, przemiany instytucjonalne i system prawny od Cezara do Hadriana*⁷; ósme (w roku 1996): – *Systemy sądowe w Rzymie cesarskim. Prynceps i procedury sądowe od ustaw julijskich do Hadriana*⁸; dziewiąte (w roku 1998): – *Ius controversum i auctoritas principii. Prawnicy, prynceps i prawo okresu wczesnego cesarstwa*⁹.

Wybór tematyki, ukierunkowanej głównie na historię prawa rzymskiego, był spowodowany dominującym we Włoszech historycznym podejściem do tego przedmiotu. Cechą odróżniającą w wyraźny sposób spotkania w Copanello od – tak licznych – innych spotkań romanistycznych i historycznoprawnych, jest skoncentrowanie się na kilku referatach „wiodących”, których przygotowanie jest powierzane najwybitniejszym uczonym włoskim i światowym. Wokół tych referatów koncentruje się żywa polemiczna dyskusja.

Spotkanie w jubileuszowym roku 2000 stanowiło odstępstwo od tematyki tradycyjnej. W czasie poprzedniego spotkania w roku 1998, komitet naukowy zasugerował, aby z uwagi na przełom tysiącleci i jubileuszowe 10 spotkanie, tematyka dotyczyła roli prawa rzymskiego w tworzeniu współczesnej kultury prawnej i w dążeniu do unifikacji prawa w Europie. Stąd też tytuł spotkania: *Diritto romano e terzo millennio. Radici e prospettive dell'esperienza giuridica contemporanea (Prawo rzymskie a trzecie tysiąclecie – Korzenie i perspektywy współczesnych doświadczeń prawnych)*¹⁰.

Również referaty, odmiennie od dotychczasowych spotkań (na których były wygłaszane przez romanistów oraz historyków i filologów klasycznych), zostały powierzone paralelnie romanistom i reprezentantowi dyscyplin prawa pozytywnego.

Referat wprowadzający, w pierwszym dniu obrad, zatytułowany *Prawo rzymskie, prawo współczesne, prawo europejskie – Współczesne tradycje prawa rzymskiego*, wygłosił znany romanista i komparatysta, prof. Reinhard Zimmermann, z Regensburga¹¹.

Drugi i trzeci dzień obrad dotyczyły prawa zobowiązań. Tematyce tej poświęcone były trzy pary wystąpień: 1° prof. Paulo Burdese, z Uniwersytetu w Padwie (*Il contratto romano tra forma, consenso e causa*) oraz prof. Philippe Malaurie, z Uniwersytetu Paryż II (*L'influence du droit romain sur la structure du contrat dans le droit français contemporain*); 2°

⁶ Zob. *Praesidia libertatis – garantismo e sistemi processuali nell'esperienza di Roma repubblicana. Atti del convegno di diritto romano. Copanello, 7-10 giugno 1992*. A cura di F. Milazzo. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (26), Napoli 1994. Sprawozdanie zob.: «Index» 21, 1993, s. 636.

⁷ Zob. *Res publica et princeps. Vicende politiche, mutamenti istituzionali e ordinamento giuridico da Cesare ad Adriano. Atti del convegno di diritto romano. Copanello, 25-27 maggio 1994*. A cura di F. Milazzo. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (32), Napoli 1996, stron 431. Sprawozdanie zob.: «Index» 24, 1996, s. 612 nn.

⁸ Zob. *Gli ordinamenti giudiziari di Roma imperiale. Princeps e procedure dalle leggi Giulie ad Adriano. Atti del Convegno internazionale di diritto romano e del III Premio romanistico «G. Boulvert». Copanello 5-8 giugno 1996*. A cura di F. Milazzo. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro (40), Napoli 1999, stron 517.

⁹ *Ius controversum et auctoritas principii. Giuristi, principe e diritto nel primo impero. Atti del Convegno internazionale di diritto romano e del IV Premio romanistico «G. Boulvert». Copanello 10-13 giugno 1998*. A cura di F. Milazzo. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro, Napoli (przewidywane wydanie w r. 2001). Sprawozdanie zob.: «Index» 27, 1999, 632 nn.

¹⁰ *Diritto romano e terzo millennio. Radici e prospettive dell'esperienza giuridica contemporanea. Atti del Convegno internazionale di diritto romano. Copanello 3-7 giugno 2000*. A cura di F. Milazzo. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza di Catanzaro, Napoli (przewidywane wydanie w r. 2002).

¹¹ R. Zimmermann, *Roman Law, Contemporary Law, European Law: The Civilian Tradition Today (European Private Law and its Historical Foundation)*.

prof. Hans Ankum, z Uniwersytetu w Amsterdamie (La responsabilità contrattuale nel diritto romano classico e nel diritto giustiniano) oraz prof. Adolfo Di Majo, z Uniwersytetu w Rzymie (*Diligenza e buona fede nella responsabilità contrattuale. Modelli soggettivi ed oggettivi di imputazione della responsabilità nelle dottrine e in giurisprudenza*); 3° prof. Giuseppe Valditara, z Uniwersytetu w Turynie (*Dalla lex Aquilia all'art. 2043 del C.C.*) oraz prof. Jaap Spier, z Uniwersytetu w Maastricht (*La faisabilité d'un droit européen de la responsabilité delictuelle*).

Sesja przedpołudniowa trzeciego dnia obrad dotyczyła prawa rzeczowego. Były to wystąpienia: prof. Luigi Capogrossi-Colognesi, z Uniwersytetu w Rzymie (*L'invenzione dei diritti reali*) oraz prof. Hansa Wielinga, z Uniwersytetu w Trewirze (*Besitzschutz und Rechtsschutz der Mieter und Pächter vom römischen Recht bis zum Deutschen Bürgerlichen Gezetzbuch*). Sesja popołudniowa dotyczyła prawa małżeńskiego. Złożyły się na nią referaty: prof. Michel Humbert, z Uniwersytetu Paryż II (*Il matrimonio a Roma*) oraz prof. prof. Manuel Garcia Garrido wraz z Antonio Pedreira Andrade, z Uniwersytetu w Madrycie (*Nuovi orientamenti della legislazione e della giurisprudenza sul matrimonio*).

Czwartego dnia obszerną „Relazione di sintesi” wygłosił prof. Mario Talamanca z Uniwersytetu w Rzymie.

*

Głównym wątkiem referatów i dyskusji było zagadnienie w jakim stopniu prawo rzymskie może się przyczynić do zrozumienia pomiędzy prawnikami jednoczącej się Europy.

Konstrukcje prawne wypracowane w prawie rzymskim – niezależnie od ich odmienności z poszczególnymi prawami współczesnymi – stanowią znakomity punkt odniesienia i porozumienia między prawnikami, działającymi w różnych, niekiedy bardzo odmiennych systemach prawnych. Systemy te jednak formowały się w oparciu o doktrynę wykształconą w prawie rzymskim.

Szczególne znaczenie w tworzeniu nowoczesnych uregulowań prawnych Europy kontynentalnej miało rzymskie prawo zobowiązań. Wyrażona przez pretora w edykcje zapowiedź *pacta conventa servabo* miała początkowo znaczenie jedynie w zakresie udzielania *exceptio* w procesie, nie była jeszcze rozumiana jako uznanie zaskarżalności wszelkich porozumień (prawu rzymskiemu nie była znana dzisiejsza zasada swobody umów). Odpowiedzialność kontraktowa miała początkowo miejsce jedynie w przypadku „kontraktów nazwanych”. Z biegiem czasu następowało jednak rozszerzenie tej odpowiedzialności. Zaczęto udzielać ochrony prawnej również z tytułu innych porozumień. Były to porozumienia o wypełnienie świadczenia wzajemnego („kontrakty nienazwane”), skuteczne jedynie wtedy, gdy druga strona swe świadczenie wykonała. Zaczęto też przyznawać zaskarżalność niektórym porozumieniom nieformalnym (*pacta*). Wpłynęło to na stworzenie podstaw późniejszej zasady swobody umów, która – w mniejszym lub większym stopniu – stanowi fundament współczesnych systemów prawa prywatnego (Burdese). Nawet jeżeli współczesne prawa zobowiązań różnią się od koncepcji prawa rzymskiego, np. w kwestii skutków rzeczowych kontraktów, czy zakresu odpowiedzialności (Ankum, Di Majo), to i tak prawo rzymskie będzie stanowić dla współczesnego prawnika, podstawowy przewodnik, w rodzaju *Guide Michelin*, umożliwiający zrozumienie się przez prawników z różnych krajów (Maurie).

Prawo rzymskie stanowi również znakomity punkt odniesienia w zakresie wykształcania się współczesnej odpowiedzialności za czyny niedozwolone. Jego znajomość umożliwia porównanie różnych modeli odpowiedzialności deliktowej. Interpretacja *lex Aquilia* doprowadziła w prawie rzymskim do wykształcenia, szeroko pojętej, odpowiedzialności za szkody, jeżeli miały one związek przyczynowy z czynem lub zaniechaniem sprawcy, oraz o ile można mu było przypisać winę. Unormowanie to stało się podstawą współczesnego pojęcia odpowiedzialności deliktowej, w większości praw Europy kontynentalnej (Valditara). Inaczej jednak sprawa przedstawia się w systemie *Common Law*, gdzie istnieją określone kazuistycznie przypadki odpowiedzialności za szkody (*Torts*). Kwestia ta stanowi jedną z przyczyn trudności w pracach nad unifikacją prawa europejskiego (Spier).

W prawie rzymskim własność nie była traktowana w sposób abstrakcyjny, jako prawo o charakterze jednolitym i absolutnym. Podkreślano, że własność była zawsze zjawiskiem mającym swe podłoże polityczne (Capogrossi). Wykształcenie pojęcia absolutnego prawa własności nastąpiło pod wpływem szkoły prawa natury dopiero w XIX-wiecznych kodeksach cywilnych i doktrynie pandektystycznej (Wieling, Capogrossi).

Sceptycyzm co do bezwzględności zakresu prawa własności wyraził w dyskusji C. Venturini, który podkreślił, że ideom rewolucji francuskiej wyrażonym w strawestowanym hasle *liberté, égalité, propriété*, należy przeciwstawić pogląd, że własność stawowi również przejaw funkcji społecznej. Tym niemniej swój entuzjazm do „świętej” własności prywatnej wyraził w dyskusji Rosjanin (D. Doždev), który z wiarą neofity stwierdził: „dla nas własność jest tak bardzo droga”.

W referacie dotyczącym rzymskiego małżeństwa (Humbert) i w dyskusji można było obserwować odejście od dominującej w nauce prawa rzymskiego ostatniego siedemdziesięciolecia tezy E. Volterry, że małżeństwo rzymskie było jedynie stanem faktycznym połączonym ze stałą wolą małżonków pozostawania w małżeństwie, niezależnym od *manus mariti* nad żoną. Wracano do tezy, że rzymskie małżeństwo w okresie archaicznym wiązało się z poddaniem żony władzy męża (*manus*). Ciekawe, jak w nauce prawa rzymskiego pojawiają się i przemijają pewne koncepcje. Osobiście podzielałem i podzielałam poglądy Volterry, z zastrzeżeniem jednak co do *confarreatio*, która wydaje się, że stanowiła również zawarcie małżeństwa, połączzonego organicznie z nabyciem *manus* nad żoną.

Wątkiem powtarzającym się niemal we wszystkich referatach, jak również w końcowej *relazione di sintesi*, którą wygłosił prof. M. Talamanca, były dwie kwestie: modelu, z którego powinni czerpać twórcy prawa zjednoczonej Europy oraz roli prawa rzymskiego w nauczaniu prawa i sposobu podejścia do tej dyscypliny naukowej.

W odniesieniu do pierwszego zagadnienia podkreślano, że w procesie unifikacji prawnej Europy, będą współzawodniczyć dwa modele: jeden oparty na prawie rzymskim, drugi na prawie anglo-amerykańskim („model śródziemnomorski” i „atlantycki” – Malaurie). Jako przykład współzawodniczenia tych dwóch modeli prawa podawano zagadnienie zawierania kontraktów: w systemie „romańskim”, gdzie odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania opiera się na określonych przesłankach, wynikających z przepisów prawa; inaczej w prawie „anglo-amerykańskim”, odpowiedzialność za *breach of contract* oparta jest na gwarancjach, szczegółowo określanych w samym kontrakcie. Stąd też kontrakty, oparte na modelu anglo-amerykańskim, spisywane są na setkach stron i przewidują sankcje odpowiedzialności z tytułu kazuistycznie określonych przyczyn. Ten model zawierania kontraktów staje się coraz bardziej rozpowszechniony również na kontynencie europejskim (Di Majo). W praktyce prawnej Europy kontynentalnej zaczynają również odgrywać coraz to większą rolę kontrakty wykształcone w praktyce amerykańskiej, jak np. leasing, factoring, karty kredytowe (Di Majo).

Wykształcone w prawach kontynentalnych, na bazie odpowiedzialności akwiliańskiej, ogólne pojęcie szkody deliktowej, konkuruje z systemem odpowiedzialności za poszczególne szkody (*Torts*) w systemach prawnych opartych na *Common Law* (Valditara, Spier).

Talamanca, odnosząc się sceptycznie do obaw przed penetracją *Common Law* w praktyce Europy kontynentalnej, wyraził pogląd, że nie tyle jest istotne czy zostanie przyjęty model romański, czy model *Common Law*, lecz który z tych systemów jest bardziej adekwatny dla rozwiązywania problemów współczesności. Zagadnienie to winno być rozważone głównie przez historyków prawa. Obydwa systemy (w inny wprawdzie sposób) zakorzenione w historii prawa, mogą być bardziej użyteczne przy tworzeniu prawa europejskiego niż wyłącznie techniczne rozwiązania wprowadzane w „prawie wspólnotowym”.

Znaczna część wypowiedzi odnosiła się do zadań nauki prawa rzymskiego i do jego obecności w uniwersyteckim nauczaniu prawa. Kwestia ta nabrała szczególnego znaczenia w związku z prowadzonymi obecnie we Włoszech dyskusjami, dotyczącymi reformy studiów prawniczych.

W świecie współczesnym, gdy jurysta staje się coraz częściej „technikiem prawa”, coraz to mniej odczuwa się potrzebę studiowania prawa rzymskiego i innych dyscyplin o charakterze ogólnym. W wielu krajach nauka i nauczanie prawa rzymskiego przestały być traktowane jako podstawa współczesnej kultury prawnej (świadczy o tym np. fakt ciągłego zmniejszania się w orzecznictwie francuskim powołań na prawo rzymskie – Malaurie). Prawo rzymskie jest często postrzegane jako oderwana od współczesności ciekawostka historyczna. Do takiego obrazu prawa rzymskiego przyczynili się też – zdaniem Talamanki – sami romanisci przez zbytnie uhistorycznienie studiów nad prawem rzymskim. Spowodowało to oderwanie nauki prawa rzymskiego od dalszych dziejów rozwoju prawa i kultury prawnej. Wyrażany w latach sześćdziesiątych przez A. Momigliano pogląd, że nastąpił koniec historii prawa, jako dyscypliny niezależnej od prawa pozytywnego (odegrały tu również rolę poglądy B. Croce, dla którego prawo było zjawiskiem niezależnym od historii ludzkiej kultury), doprowadził do wyodrębnienia w ramach studiów nad prawem rzymskim dwóch sposobów podejścia do tej dyscypliny naukowej. Jeden z nich grupuje uczonych zajmujących się historią świata antycznego (tzw. „antiquisti”), oderwanych od prawa współczesnego. Czują oni bardziej łączność z naukami historycznymi i filologicznymi, niż z prawnymi. Drugi nurt historyków prawa, uznaje dialog pomiędzy romanistami i przedstawicielami dyscyplin prawa pozytywnego.

Wedle Talamanki, pierwszy sposób uprawiania prawa rzymskiego może spowodować, że studia te staną się wyłącznie domeną historii antycznej i filologii klasycznej. Może to grozić marginalizacją prawa rzymskiego. Nie można odrywać studiów nad prawem rzymskim od studiów historyczno-prawnych. Prawo rzymskie, jeżeli ma odzyskać swoje znaczenie wśród dyscyplin prawnych, powinno umożliwić współczesnemu prawnikowi patrzeć na teraźniejszość prawa i rozumienie korzeni, z których ona wyrasta. Zadaniem prawa rzymskiego jest umożliwienie dialogu z dyscyplinami prawa pozytywnego. Historia prawa współczesnego sięga bowiem do prawa rzymskiego. Tego rodzaju traktowanie nauki prawa rzymskiego powinno przybliżyć również metodę stosowaną przez rzymskich jurystów. Może to stanowić właśnie punkt porozumienia między systemami prawnymi Europy kontynentalnej, a systemem *Common Law*.

Jakże aktualne są i dziś, pochodzące z Encyklopedii Diderota, słowa A. G. Boucher d'Argis'a, który odnosząc się do krytyki prawa rzymskiego pisał: *Ale wbrew tym niedostatkom nie ulega wątpliwości, że to właśnie na prawie rzymskim należy oprzeć naukę prawa i że prawnik, który by poznał tylko prawa swego kraju i nie nauczył się prawa rzymskiego, pozostałby na całe życie człowiekiem powierzchownym. Wydaje nam się zresztą, że ktoś taki w ogóle nie byłby prawnikiem (jurisconsulte), lecz tylko miernym praktykiem prawa.*

Dobrze się stało, że dziesiąte spotkanie romanistyczne w Copanello podjęto, istotne dla nauki i nauczania prawa rzymskiego, zagadnienie określenia zadań tej dyscypliny na początku trzeciego tysiąclecia. Kwestia ta wydaje się również ważna dla polskich realiów studiów prawnych.

Witold Wołodkiewicz (Warszawa)

KONFERENCJA MIĘDZYNARODOWA: RZYMSKIE KORZENIE W EUROPIE

W dniu 14 grudnia 2000 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się Międzynarodowa Konferencja pt.: *Rzymskie korzenie prawa w Europie*, zorganizowana przez Katedrę Prawa Rzymskiego. Konferencję, w której wzięli udział wybitni romanisci z kraju i zagranicy, otworzył Dziekan Wydziału Prawa prof. Kazimierz Strzyczkowski.

Pierwszej sesji przewodniczył Prof. Witold Wołodkiewicz z Uniwersytetu Warszawskiego. Referaty wygłosili: prof. Antun Malenica (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), *Prawo rzymskie jako podstawa projektów kodyfikacyjnych w dawnej Polsce*; prof. Marek Kuryłowicz (Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie), *Prawo rzymskie jako fundament kultury prawnej*. Komunikaty przedstawili: prof. Maria Zabłocka (Uniwersytet Warszawski), *Reguły prawa rzymskiego odnoszące się według Oidendorpa do Dziesięciu Przykazań*; mgr Ewa Dziuban (Asystent Katedry Prawa Rzymskiego UKSW), *Rzymska societas a partnership systemu common law*; mgr Sławomir Godek (asystent Katedry Ustroju i Prawa w Polsce), *Wpływ prawa bizantyńskiego na opiekę w Ruskiej Prawdzie i w I Statucie Litewskim*.

Drugiej sesji przewodniczył Prof. Janusz Sondel z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Referaty wygłosili: prof. Witold Wołodkiewicz (Uniwersytet Warszawski), *Lex retro non agit. Sformułowanie w polskiej doktrynie prawniczej*; prof. Tomasz Giaro (Uniwersytet Warszawski i Max-Planck Institut für Europäische Rechtsgeschichte we Frankfurcie n. Menem w Niemczech), *Wpływy romanistyczne w prawie Europy Wschodniej*; prof. Wojciech Dajczak (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), *Doświadczenie prawa rzymskiego a pojęcie dobrej wiary w europejskiej dyrektywie o klauzulach niedozwolonych w kontraktach konsumenckich*. Komunikaty przedstawili: dr hab. Wiesław Mossakowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), *Laudatores w rzymskim procesie*; prof. Jan Zabłocki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), *Ecclesia vivit lege Romana*.

W dyskusji głos zabrali Mgr Stefan Karolak, Dr Ewa Gajda, Prof. Antun Malenica, Prof. Marek Kuryłowicz, Prof. Tomasz Giaro i Prof. Jan Zabłocki.

Ewa Dziuban (Warszawa)

KOLOKWIMUM HABILITACYJNE DRA TOMASZA KRUSZEWSKIEGO

W dniu 27 listopada 2000 r. odbyło się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego kolokwium habilitacyjne dra Tomasza Kruszeńskiego, adiunkta w Instytucie Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Podstawą kolokwium była rozprawa pt. *Sejm prowincjonalny na Śląsku (1824-1933)*, ogłoszona drukiem przez Wydawnictwo Kolonia Limited, Wrocław 2000. Recenzentami w przewodzie byli: prof. dr hab. Stanisław Grodziski (UJ), prof. dr hab. Józef Ciągwa (UŚ) i prof. dr hab. Alfred Konieczny (UWrct.).

Po odbyciu kolokwium i wysłuchaniu wykładu habilitacyjnego Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego postanowiła w głosowaniu tajnym nadać drowi Tomaszowi Kruszeńskiemu stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie historii ustroju i prawa.

Leonard Górnicki (Wrocław)

NOWE CZASOPISMO: „PRAWO – ADMINISTRACJA – KOŚCIÓŁ”

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego jest wydawcą nowego kwartalnika: „Prawo – Administracja – Kościół”. Do chwili złożenia niniejszego zeszytu CPH do drukarni ukazały się dwa woluminy periodyku: numer 1/2000 (ss. 153) oraz numery 2-3/2000 (ss. 223). Pismo redagują ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński (redaktor naczelny) i ks. prof. dr hab. Stanisław Wrzosek (zastępca redaktora) przy pomocy Anny Przyborowskiej-Klimczak (członek kolegium) oraz Rafała Biskupa i Grzegorza Jędrejka (sekretarze). Do Komitetu Redakcyjnego wchodzi profesorowie: Andrzej Budzisz, Antoni Dębiński, Andrzej Dzięga, Henryk Cioch, Henryk Misztal, Zygmunt Niewiadomski, Anna Pikulska-Robaszekiewicz i Stanisław Wrzosek. Wydawaniem pisma zajmuje się Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

We wstępie do numeru 1 redaktorzy piszą, iż motywem powołania kwartalnika były „pragnienie prezentowania dorobku naukowego środowiska” oraz „stworzenie płaszczyzny do dyskusji nad ważnymi problemami tworzenia i stosowania prawa zarówno w organizacji państwowej, jak i w strukturach Kościoła”. Zapowiadają, że na łamach zamieszczane będą publikacje z zakresu prawa świeckiego i prawa kanonicznego; wyrażają nadzieję, że pomieszczą one ważne i aktualne problemy. Liczą też na teksty historyczne, pragną prezentować wyniki badań komparystycznych i interdyscyplinarnych, zwracają się do autorów młodych, doktorantów i studentów, od których oczekują udziału w tworzeniu profilu pisma. Uzupełnieniem poszczególnych numerów będzie kronika, w której będą publikowane sprawozdania z życia Wydziału. Planuje się ogłaszanie drukowanych materiałów na internetowych stronach Wydziału.

Pierwsze numery periodyku zapowiadają stałą strukturę pisma, które będzie również w przyszłości zawierała artykuły (kończące wykazem tez w jednym z języków zachodnich), studia i materiały, artykuły recenzyjne i recenzje, sprawozdania z organizowanych na Wydziale konferencji i sympozjów oraz – pod tytułem „Z życia Wydziału” – informacje o przeprowadzonych doktoraach i habilitacjach.

W dziale artykułów piszą (w numerze 1): arcybiskup Zenon Grocholewski, Prefekt Kongregacji do spraw Wychowania Katolickiego i Wielki Kanclerz Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego: *Posoborowy rozwój sprawiedliwości administracyjnej w Kościele* (artykuł jest referatem wygłoszonym z okazji otrzymania tytułu doktora honoris causa KUL); Henryk Misztal: kierownik Katedry prawa wyznaniowego i kurator Katedry prawa kanonicznego KUL: *Źródła powszechnego prawa kanonicznego w Kościele zachodnim*; Wojciech Łączkowski, kierownik Katedry prawa administracyjnego i nauki administracji KUL: *Czy państwo i prawo mogą być aksjologicznie neutralne?*; Henryk Cioch, kierownik I Katedry prawa cywilnego KUL: *Przegląd orzecznictwa z zakresu polskiego prawa fundacyjnego*; Stanisław Wrzosek, kierownik Katedry administracji publicznej KUL: *Prawno-organizacyjne aspekty realizacji koncepcji ekorozwoju w Polsce*; (w numerze 2-3): Wiesław Bar, pracownik Katedry prawa kanonizacyjnego KUL: *Wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa w prawie Republiki Czeskiej*; Grzegorz Jędrejek, pracownik Katedry prawa rzymskiego KUL: *Powstanie wórné spółki cywilnej między małżonkami*; Andrzej Kość, kierownik Katedry teorii państwa i prawa KUL: *Pojęcie „natury rzeczy” we współczesnej filozofii prawa*; Anna Przyborowska-Klimczak, pracownik Katedry prawa międzynarodowego publicznego KUL: *Klauzula o Kościołach w Traktacie Amsterdamskim z 1997 r.*; Józef S. Skoczylas, kierownik II Katedry prawa cywilnego KUL: *Separacja nową instytucją prawa cywilnego*; Piotr Zacharczuk, pracownik Katedry administracji publicznej KUL: *Zezwolenia jako prawny instrument ochrony środowiska*.

Problematyka historycznoprawna przeważa w dziale „Studia i materiały”. Poruszają ją: Jerzy Flaga, *Nauczanie prawa w studiach zakonnych w Polsce w XVII i XVIII w.*; Joanna Misztal-Konecka, *Status prawny westalek w starożytnym Rzymie*; Stanisław Tymosz, *Percepcja reformy trydenckiej na przykładzie „Edicta et ordinationes” w diecezji kamienieckiej z 1742 r.*

Imponuje obraz aktywności naukowej Wydziału, zaprezentowany w „Sprawozdaniach”. Tylko nieliczne konferencje, sesje i sympozja odnotowane zostały na łamach CPH, dlatego wymieniamy najważniejsze, które odbyły się od początku 1999 r. Są to: I Ogólnopolskie seminarium dla biegłych Trybunałów kościelnych i katolickich Poradni rodzinnych (16-17 I 1999 r.); Międzynarodowa Konferencja Historyków: przemiany prawa w Europie i świecie w XIX w. (17-18 VI 1999 r.); Sesja naukowa pt. „Wokół instytucji małżeństwa w prawie polskim i kanonicznym (23 XI 1999 r.); Konferencja poświęcona polskim reformom (25-26 XI 1999 r.); Międzynarodowa konferencja nt. starożytnych kodyfikacji prawa i współczesnej kultury jurystycznej (11-11 XII 1999 r.); Konferencja: Interdyscyplinarne Warsztaty Internetowe „Internet 2000” (14-16 XII 1999 r.); Ogólnopolska konferencja naukowa nt. procedur publicznych (26-28 IV 2000 r.); Międzynarodowa konferencja zorganizowana dla uczczenia jubileuszu 65-lecia o. prof. Bronisława W. Zuberta (11 V 2000 r.); II Międzynarodowa konferencja Kultura i Prawo: „Wolność w mediach” (18-20 V 2000 r.).

Dopełniają ten obraz odbyte w 1999 i w pierwszych miesiącach 2000 r. obrony prac doktorskich na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Wymieniamy te, które posiadają profil historycznoprawny: Jacek Dziobek-Romański uzyskał doktorat 4 III 1999 r. na podstawie pracy pt. *Uznanie związków wyznaniowych w Polsce w latach 1944-1989 elementem dyskryminacji polityki wyznaniowej władz państwowych* (promotor: prof. dr hab. Henryk Misztal, recenzenci: prof. dr hab. Zbigniew Cieślak (UW i ATK) i prof. dr hab. Marian Zdyb (KUL i UMCS); ks. Leszek Ostas uzyskał doktorat 18 VI 1999 r. na podstawie pracy pt. *Działalność prawodawcza Henryka Przeździeckiego jako biskupa podlaskiego 1918 – 1939* (promotor: ks. prof. dr hab. Andrzej Dziega, recenzenci: ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński (KUL) i ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski (ATK); Marzena Hanna Dyjakowska uzyskała doktorat 28 IX 1999 r. na podstawie pracy pt. *Prawo rzymskie w Akademii Zamojskiej z XVIII w.* (promotor: prof. dr hab. Marek Kuryłowicz (UMCS), recenzenci: prof. dr hab. Maria Zabłocka (UW) i ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński (KUL); Kazimierz Konopka uzyskał doktorat 24 XI 1999 r. na podstawie pracy pt. *Reforma ułuszczeniowa w Królestwie Polskim i jej wpływ na ograniczenie obrotu gruntami włościańskimi* (promotor: ks. prof. dr hab. Marian Stasiak, recenzenci: prof. dr hab. S. Naruszewicz (UwB) i prof. dr hab. Grzegorz Górski (KUL); Andrzej Szymański uzyskał doktorat 14 I 2000 r. na podstawie pracy pt. *Działalność organizacyjna i prawodawcza biskupa Franciszka Jopa w diecezji opolskiej w latach 1956-1976* (promotor: ks. prof. dr hab. Marian Stasiak, recenzenci: prof. dr hab. Edward Górecki (UWr.) i ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński (KUL); ks. Jacek Staszak uzyskał doktorat 17 I 2000 r. na podstawie pracy pt. *Zadanie adwokata w Sądzie Biskupim Sandomierskim w latach 1917-1952* (promotor: ks. prof. dr hab. Andrzej Dziega, recenzenci: ks. prof. dr hab. Marian Stasiak (KUL) i ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski (USKW); ks. Piotr Stanisław uzyskał doktorat 18 I 2000 r. na podstawie pracy pt. *Ubezpieczenia społeczne duchownych jako wyraz stosunku państwa do Kościoła i innych związków wyznaniowych w Polsce w latach 1945-1999* (promotor: ks. prof. dr hab. Henryk Misztal, recenzenci: prof. dr hab. Wacław Uruszczak (UJ) i prof. dr hab. Grzegorz Goździewicz (UMK i KUL).

Kwartalnik „Prawo – Administracja – Kościół” udanie i z rozmachem rozpoczął swój byt. Ma on wszelkie dane, by przyczynić się do rozwoju nauk prawnych i kultury jurystycznej w naszym kraju. Życzymy Mu tego szczerze.

Henryk Olszewski (Poznań)

Z ŻYCIA TOWARZYSTWA BIBLIOTEKI SŁUCHACZÓW PRAWA

W ramach serii „Studenckich Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego” ukazał się tom czwarty „Studenckich Zeszytów Prawniczych”, który w całości zredagowany został przez studentów – członków Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ. Nawiązując do bogatej, ponadwiekowej tradycji wydawniczej Towarzystwa, autorzy zeszytu zebrali materiał obejmujący różne dziedziny prawa pozytywnego, teorii, etyki i filozofii prawa a także historii prawa.

W zeszycie zamieszczono następujące artykuły: Marcina Krzemińskiego *Charakter normatywny wstępu do Konstytucji RP*; Arkadiusza Michałaka *Wybrane aspekty struktury i interpretacji tekstu prawnego i religijnego*; Agnieszki Grucy i Michała Jaworskiego *Eutanazja. Problemy etyczno-prawne*; Magdaleny Węglarz *Specyfika prawa angielskiego – doktryna precedensu*; Jana Halberdy *Porównanie angielskich Wielkich Kart Swobód z 1215 r. oraz z 1297 r.*; Adama Uruszczaka *Wpływ koncepcji finalizmu na Kodeks karny z 1997 r.*; Anny Rachwał *Konstrukcja spółki cywilnej*, Mariusza Chudzika *Podatek od zysku przedsiębiorstw*.

Wydawanie „Studenckich Zeszytów Prawniczych” jest jedną z form działalności Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa, którego pierwotnym celem było organizowanie i wyposażanie niezależnej biblioteki prawniczej dla polskich studentów prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim czasu zaborów. Szeroko zakrojoną działalność wydawniczą i naukową Towarzystwa datuje się już na lata 80-te i 90-te XIX wieku. Organizowano wówczas kursy naukowe, krasomówcze, odczyty i zjazdy naukowe. W latach 1914-1915 pomimo zamknięcia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Towarzystwo nadal działało. Lata międzywojenne to czas rozkwitu Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa. Nieprzerwana działalność w latach 1939-1945, zakończyła się rozwiązaniem Towarzystwa w roku 1950. Budynek Towarzystwa przeszedł na własność Uniwersytetu, a księgozbiór – Biblioteki Jagiellońskiej. W roku 1957 TBSP reaktywowano jako jednostkę organizacyjną UJ.

W szeregach Towarzystwa aktywnie działali późniejsi wybitni przedstawiciele praktyki i nauki, wśród nich m.in. prof. F. Zoll, prof. A. Vetulani, prof. E. Krzymuski, prof. W. Wolter.

Obecne Towarzystwo Biblioteki Słuchaczy Prawa, do tradycyjnych form działalności jak wydawanie zeszytów studenckich, organizowanie dyskusji, seminariów, dodaje całkiem nowe, podyktowane wymogiem czasu sfery działalności. Towarzystwo podzielone na różnorodne sekcje, prowadzi w ramach tychże sekcji zajęcia dydaktyczne. Sekcje współpracują z Katedrami Wydziału Prawa wspólnie organizując Konkursy Wydziałowe. Laureaci konkursów nagradzani są zwolnieniem z egzaminu przedmiotowego. Członkowie TBSP współorganizują program „Prawo na co dzień”, regularnie uczestniczą w audycji radia „Rak” – „Przy kawie o prawie”, prowadzą na bieżąco wydziałowy serwis internetowy. Jednym z ostatnich przedsięwzięć TBSP była organizacja Polsko-Niemieckiej Konferencji „Prawne aspekty liberalizacji gospodarki”.

Należy wyrazić uznanie dla tak szeroko zakrojonej działalności studenckiej i podkreślić jej wysoki poziom. Redagowanie „Studenckich Zeszytów Prawniczych” zasługuje na pochwały kierowane na adres Zarządu TBSP, który tworzą: Marcin Krzemiński, Andrzej Niemirowski, Adam Uruszczak, Mariusz Chudzik i Michał Mędryk.

Róża Dembska (Poznań)

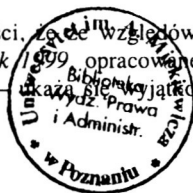
**POSIEDZENIE KOMITETU REDAKCYJNEGO
„CZASOPISMA PRAWNO-HISTORYCZNEGO”**

W czasie Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Historyczno-Prawnych, jaki odbył się w Ustroniu w dniach 17-20 września 2000 r., zebrał się Komitet Redakcyjny „Czasopisma Prawno-Historycznego” na dorocznym spotkaniu. W posiedzeniu uczestniczył Wydawca CPH, prezes Przedsiębiorstwa Wydawniczego *Ars boni et aequi*, profesor Władysław Rozwadowski.

Profesor Jan Baszkiewicz omówił tom LI, 1999, z. 1-2 CPH, podnosząc jego mocne i słabsze strony. Nad wystąpieniem Jana Baszkiewicza wywiązała się dyskusja, w której zabierali głos prawie wszyscy obecni. Redaktor CPH profesor Henryk Olszewski scharakteryzował znajdujący się w końcowej fazie druku tom LII, 2000, z. 1-2 oraz złożył informację o stanie teki redakcyjnej. Informacje redaktora przyjęto do wiadomości.

Komitet Redakcyjny podjął następujące uchwały w sprawach organizacyjnych: 1. Komitet z zadowoleniem akceptuje wydawanie przyszłych tomów – od tomu LIII za rok 2001 poczynając – w dwóch odrębnych zeszytach o objętości ok. 25 arkuszy wydawniczych każdy. 2. Komitet Redakcyjny przyjmuje wniosek redaktora, by nie płacić honorariów autorskich za teksty drukowane na łamach pisma, a to z powodu niemożności zapewnienia PT Autorom godziwych stawek. 3. Komitet Redakcyjny uznaje za celowe wzbogacenie w piśmie tekstów krytycznych, druk przeglądów treści pokrewnych periodyków oraz organizowanie przez redakcję i publikowanie materiałów ważnych dyskusji. 4. Komitet Redakcyjny uznaje za pożyteczne, aby wybrane referaty wygłoszone w czasie Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Historyczno-Prawnych w Ustroniu zostały opublikowane na łamach pisma.

Komitet Redakcyjny przyjął do wiadomości, że do względów technicznych *Materiały do polskiej bibliografii historycznoprawnej za rok 1999*, opracowane – jak zwykle przez zespół pod kierownictwem profesor Marii Zabłockiej – ukazały się jako w zeszytcie 2 tomu LIII.

Redaktor